

BALOGH ENDRE.

Búcsúbeszéd ravatalánál, Kolozsváron, 1925. március 10-én, az Erdélyi Irodalmi Társaság nevében.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság nevében kívánok elbúcsúzni megboldogult tagtársunktól és barátunktól.

Búcsúzni jöttem; szomorú tisztességtevésre.

Nem így képzeltük mi ezt, amikor 1922-ben őt tagjaink sorába választottuk.

Mi azt hittük, hogy azután az értékes és a legszebb reményekre feljogosító könyv után — *Hajótöröttek* volt a címe —, mellyel 1922 tavaszán egyszerre a legkiválóbb erdélyi magyar novellaírók közé emelkedett, nem itt a földi elmulásnak fájdalmas helyén, hanem Társaságunk felolvasó ülésein fogunk vele találkozni. Azt hittük, hogy azok után a kisregények után, melyekből említett kötete drága gyűjteményt adott, majd meg fogja írni azt a nagy regényt, amelyet oly régóta várunk erdélyi szépíróinktól, s amelyre a megboldogult is oly nagy ambícióval készült. Abban a köszönő levélben, melyet taggáválasztatása után hozzám, mint az Erdélyi Irodalmi Társaságnak jelenlegi főtítkárához intézett, többek közt ezeket írta: „Most már tudom, hogy sokat kell élni és sokat kell szenvedni ahhoz, hogy valaki regényt írhasson. Én most már ott tartok, hogy *látom* azt, amit meg akarok írni és *tudom*, hogy hogyan kellene megírni azt a bizonyos regényt, melyre minden íróember reá gondolt egyszer. Ha egészséget ad az Isten s némi szabad időt a kenyérgondok mellett, — talán megkísérlem én is. Az anyagom kész van hozzá. Székfoglalómat szeretném majd csak utána megtartani.”

A regény tollban maradt, a székfoglaló is elmaradt s a baráti és pályatársi üdvözlés helyett íme, búcsúzni jöttünk.

Óh, hogy ennek így kellett lenni! Óh, hogy szomorú végzetünk oly megváltozhatatlan kényszerrel nehezedik reánk!

Mert nemcsak Balogh Endre végzete volt e derékban kettétörés: erdélyi magyar sorsunk képe ez.

De nem fájó könnyemet elsírni jöttem én ide. Ami porból való, az porrá lesz; ami mulandó, azt fájdalomknak zokogó sírásai nem tudják elmulásában feltartóztatni.

Én nem az elmuló embert jöttem siratni, de köszönteni a megboldogultban a távozni kész halhatatlant.

Mert halhatatlan a lélek. Halhatatlan a jótett. Halhatatlan a nemes szándék.

És mennyi jótett, mennyi nemes szándék vette körül azt a 44 éves életet, mely e hült tetemben megnyugodott!

Én emlékszem rá még kolozsvári egyetemi éveinek mozgalmas idejéből, midőn mint ifjak, közös eszményekért küzdöttünk. Aztán távoli tanuja voltam annak a nagystilű közéleti küzdelemnek, melyet a megboldogult részben mint ügyvédjelölt, részben mint marosvásárhelyi önálló ügyvéd, Marostordamegyében Désy Zoltán, gr. Bethlen István, Urmánczy Nándor és Gál Sándor oldalán az 1900-as évek végén végigküzdött. Különösen Désy Zoltán volt Balogh Endrének vezére és eszményképe, kiről az *Ellenzék* hasábjain nem is olyan rég megleghangú, kedves megemlékezést írt.

E munkás, nagyratörő élet után aztán elkövetkezett Balogh Endrére is erdélyi magyar életünknek egyéni tragédiája: egy hosszú és nehéz betegség, mely egyfolytában 1916-tól 1919-ig tartott s amely nem egyszer oly súlyossá vált, hogy szerettei már a katasztrófától tartottak.

Ez is elmult. Legalább látszólag el. S a nagy betegségre pár évig tartó gyönyörű, virágzó élet következett.

Az első kísérletezések rég elfeledt évei után ekkor lett Balogh Endréből erdélyi magyar író. Ekkor írta a *Fehér rügy*. c. kisregényt, ezt a sajtóságosan erdélyi tárgyú elbeszélést. Meg azt a szomorú történetet, hogy: *Megindul az iroda...* Aztán írt, írt szeretettel, ihlettel. S minden írásába belevitte erdélyi, székely lelkének végzetesen magyar érzelmeit. Témái mind bánatos, szomorú témák voltak. Olyanok, mint a mi erdélyi magyar életünk. Novelláiban az erdélyi magyar középosztálynak apró hajótöröttjeit írta le, a mi életünket, kik nevetni már régen elfeledtünk. Ebből a ránk, erdélyiekre oly jellemző faji komorság-

ból fakadt Balogh Endrének, mint írónak minden érzése, minden gondolata, minden meséje.

Az a nagy regény is, melyet csak vázlataiban hagyott ránk, ennek a derületlen, ormótlan s már-már reménytelen erdélyi magyar életnek lett volna művészi ábrázolása.

A sors azt akarta, hogy e nagy regény, melynek megírására a mai erdélyi magyar szépírók között épen Balogh Endre volt a leghívatottabb, ne készüljön el soha. Így abban a pantheonban, melyet az erdélyi magyar génusz választott magának örök lakóhelyül, egy bevégtetlen étellel megint több lett.

De nem folytatom tovább. Nem részletezem, hogy mi mindent veszített Balogh Endrében az erdélyi magyar szépirodalom. A fájdalom elnyomja szavaimat.

Tavaszi reményeinkről ím, egy erős zöld ág letörött; íróink sorát megint egy üresen maradt hely törte át. Fogyunk, egyre fogyunk...

*

És most még egyszer megköszönve, elköltöző írotársunk, szép novelláidat; még egyszer elsíratva sok-sok félbenhagyott munkádat és tervedet; még egyszer keblünkre öelve mint jó barátot, — mi is elbocsátunk az örök élet útjára.

Isten veled, Isten velünk!

Dr.'Borbély'István.